

תפלת ערבית

ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא:
(בראשית כח, יא)

תפלה אבות תקנום או כנגד קרבנות

(ברכות כו, ב) איתמר רבי יוסי ברבי חנינא אמר תפלות אבות תקנום, רבי יהושע בן לוי אמר תפלות כנגד תמידין תקנום. תניא כוותיה דר"י בר"ח אברהם תקן תפלת שחרית, שנאמר "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם", ואין עמידה אלא תפלה שנאמר "ויעמד פינחס ויפלל". יצחק תקן תפלת מנחה שנאמר "ויצא יצחק לשווח בשדה לפנות ערב", ואין שיחה אלא תפלה שנאמר "תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו". יעקב תקן תפלת ערבית שנאמר "ויפגע במקום וילן שם", ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר "ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי". ותניא כוותיה דריב"ל מפני מה אמרו תפלת השחר עד חצות, שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד חצות ... ומפני מה אמרו תפלת המנחה עד הערב, שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב ... ומפני מה אמרו תפלת הערב אין לה קבע, שהרי אברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב קרבים והולכים כל הלילה. ומסיק לעולם אימא לך תפלות אבות תקנום ואסמכינהו רבנן אקרבנות, דאי לא תימא הכי תפלת מוסף לריב"ל מאן תקנה אלא תפלות אבות תקנום ואסמכינהו רבנן אקרבנות.

תפלת ערבית מוקדם

והק' בתוס' שהגמ' (חולין צא, ב) אומרת עה"פ "וילך חרנה" - כי מטי לחרן בעי למיהדר, אמר אפשר שעברתי במקום וכו', אלמא דהתפלל ערבית ביום מאחר שהתפלל כבר והוה דעתיה למהדר, והק' מהמשנה דקאמר שאינו זמן תפלה עד צאת הכוכבים, ות' לפי מה שפירש לעיל (ב, א) דקי"ל כר' יהודה דאמר עד פלג המנחה, ומוסיף התוס' ויפה מנהג שלנו דאדרבה טוב להתפלל מבעוד יום קצת (כמו יעקב).

תפלת ערבית רשות

איתא בברכות (כז, ב) "תפלת הערב אין לה קבע", מאי אין לה קבע, אילימא דאי בעי מצלי כוליה ליליא ליתני תפלת הערב כל הלילה, אלא מאי אין לה קבע כמאן דאמר תפלת ערבית רשות. דאמר רב יהודה אמר שמואל תפלת ערבית רבן גמליאל אומר חובה רבי יהושע אומר רשות, אמר אביי הלכה כדברי האומר חובה ורבא אמר הלכה כדברי האומר רשות.

ופרש"י (שבת ט, ב) מפניו שהיא כנגד הקטר חלבים ואימורים, שאין מעכבין כפרתן. ולפי"ז כתב הנצי"ב (העמק שאלה שאילתא ח) שרק למ"ד שתפלה כנגד קרבנות תקנום הוי תפלת ערבית רשות, אהל למ"ד אבות תקנום הוי חובה.

מוסיף הנצי"ב שמה"ט פסק הרמב"ם (תפילה א, ה - ו) שתפלה כנגד קרבנות משום דפסקינן בגמ' שתפלת ערבית רשות, וז"ל כן תקנו שיהא מנין התפלות כמנין הקרבנות, שתי תפלות בכל יום כנגד שני תמידין וכל יום שיש קרבן מוסף תקנו בו תפלה שלישית כנגד קרבן מוסף, ותפלה שהיא כנגד תמיד של בקר היא הנקראת תפלת השחר, ותפלה שכנגד תמיד של בין הערבים היא הנקראת תפלת מנחה ותפלה שכנגד המוספין היא נקראת תפלת המוספין. וכן התקינו שיהא אדם מתפלל תפלה אחת בלילה שהרי איברי תמיד של בין הערבים מתעכלין והולכין כל הלילה שנאמר היא העולה וגו'. ואין תפלת ערבית חובה כתפלת שחרית ומנחה, ואעפ"כ נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית וקבלוה עליהם כתפלת חובה.

אינו רשות גמור

בעיקר הא דאמרינן שתפלת ערבית רשות הק' בתוס' (ברכות כו, א) על ההיא דתנן טעה ולא התפלל ערבית מתפלל בשחרית שתיים. עוד הקשה דאמר לקמן (ל, ב) טעה ולא התפלל יעלה ויבוא בלילה אין מחזירים אותו משום דאין מקדשין את החדש בלילה, ולמה ליה האי טעמא תיפוק ליה דתפלת ערבית רשות. ותי' בתוס' דהא דאמרינן דתפלת ערבית רשות היינו לגבי מצוה אחרת והיא עוברת דאז אמרינן תדחה תפלת ערבית מפניה, אבל לחנם אין לו לבטלה.

קבלו עליהם חובה

לכאורה לפי הרמב"ם (הנ"ל) יש עוד תי' על קושיית תוס', שכתב "וקבלוה עליהם כתפלת חובה", ובזה מיושב למה בטעה ולא התפלל ערבית שמתפלל שחרית שנים, שכבר קבלו עליהם חובה. ועל דרך זה מיושב ההיא דיעו"י.

ואעפ"פ שס"ל להרמב"ם שקבלו עליהם חובה, בכל זאת כתב הרמב"ם (תפילה י, ו) שיש נ"מ בזה שהוא רשות, וז"ל מי שנסתפק לו אם התפלל אם לא התפלל אינו חוזר ומתפלל אלא אם כן מתפלל תפלה זו על דעת שהיא נדבה, שאם רצה יחיד להתפלל כל היום תפלת נדבה יתפלל, מי שהיה עומד בתפלה ונזכר שכבר התפלל פוסק ואפילו באמצע ברכה, ואם היתה תפלת ערבית אינו פוסק שלא התפלל אותה מתחילה אלא על דעת שאינה חובה. וכתב הראב"ד וז"ל אין כאן נחת רוח. וביאר הכס"מ ההשגה משום דס"ל דגם תפלת ערבית קבלוה בחובה ודינו שפוסק באמצע הברכה.

ובחידושי הגר"ח כתב שצ"ל בדעת הרמב"ם דהא דחובה ונדבה לא מצטרפי הוא משום דהן חלוקין בעצם החפצא של תפלה, דזו תפלת חובה וזו תפלת נדבה. וערבית דין רשות ונדבה עלה, והא דקבעוה לחובה פירושו שקבעו חובה על עצמן להתפלל תפלת רשות ונדבה, אבל התפלה בעצמותה נדבה ורשות היא, כיון דבעיקר תקנת וחובת תפילה אינה רק רשות ונדבה. וע"כ שפיר פסק הרמב"ם דערבית הואיל והיא בעצמותה רשות ונדבה מצטרפת עם תפלת נדבה דחד מינא נינהו, שארי תפלות דהויין חובה בעיקר מילתייהו הויין תרי מיני ולא מצטרפי עם נדבה.

תפלת ערבית מוקדם

כתב הרמב"ם (תפילה ג, ז) המתפלל תפלה קודם זמנה לא יצא ידי חובתו וחוזר ומתפלל אותה

בזמנה, ויש לו להתפלל תפלת ערבית של לילי שבת בערב שבת קודם שתשקע החמה, וכן יתפלל ערבית של מוצאי שבת בשבת לפי שתפלת ערבית רשות אין מדקדקין בזמנה, ובלבד שיקרא ק"ש בזמנה אחר צאת הכוכבים. והשיג עליו הראב"ד שאין ראוי לעשות כן אלא לצורך שעה, והלא צריך לסמוך גאולה לתפלה.

מקור הרמב"ם הוא ההיא (ברכות כז, ב) שרב צלי של שבת בע"ש, ורבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת בשבת. והתוס' (ברכות ב, א) הוכיח מכאן שק"ש של ביהכ"נ (מוקדם) עיקר, וז"ל ואנו שמתפללין ערבית מבעוד יום סבירא לן כהני תנאי דגמרא דאמרי משעה שקדש היום וגם משעה שבני אדם נכנסים להסב דהיינו סעודת ע"ש, והיא היתה מבעוד יום ומאותה שעה הוי זמן תפלה, ד"מסתמא (רב) גם היה קורא קריאת שמע". ולשיטתם אינו קשה קושיית הראב"ד, שבאמת היה סומך גאולה לתפלה. אבל ברמב"ם הרי כתב להדיא שצריך לקרא ק"ש אח"כ. ותלמידי ר"י כתבו שהא דרב לא חש לסמיכת גאול"ת, שבודאי לא קרא ק"ש וברכותיה אלא בזמנה אחר צה"כ, הוא משום שעשה כן למצוה כדי לקבל עליו שבת מבעוד יום. ורב יאשיה שהתפלל של מוצ"ש בשבת, צ"ל כמש"כ התוס' שהיה לצורך מצוה. אבל העיר הקה"י שברמב"ם לא כתוב שיהיה דווקא במקום מצוה, משמע שחולק על תר"י א"כ הדרא קושיית הראב"ד לדוכתיה.

גדר סמיכת גאול"ת

ותי' בספר קה"י שאין חיוב סמיכת גאול"ת אלא בזמן ששייך גאולה, ולכן אם מתפלל מבעו"י שאינו זמן של אמירת גאולה, אין חיוב לסמוך גאול"ת. ומביא ראיה מהא דאין סמיכת גאול"ת במנחה. אלא שהעיר שזה תלוי בהבנת עיקר הדין של סמיכת גאול"ת, דיש לחקור האם הוא דין בתפלה או בגאולה, ר"ל האם יש מעלה בתפלה שהקדימו אותו "גאולה", או"ד שאם אמר ברכת גאולה יש ענין שמיד אח"כ יתפלל. דאם נאמר שהוא דין בגאולה שראוי להיות סמוך לתפלה הרי במנחה ליכא גאולה, אבל אם נאמר שהוא דין בתפלה יש להקשות כנ"ל למה אין סמיכת גאול"ת במנחה, וע"כ משום שאינו זמן גאולה.

ובעיקר החקירה כתב הקה"י שיש להביא ראיה מדברי תר"י (ברכות א, ב) שמי שירצה להחמיר על עצמו (ורוצה לצאת ידי"ח ק"ש בזמנה וגם לסמוך גאול"ת) שיקרא בבית הכנסת ק"ש והברכות בלא חתימה ופתיחה ויתפלל עם הצבור, ואותה התפלה יתפלל על שם נדבה (ויש גורסים חובה) שהרי אברים ופדרים של עולת נדבה נמי קרבין כל הלילה, ואח"כ בביתו יקרא ק"ש אחר יציאת הכוכבים בברכותיה בפתיחות וחתימות ויתפלל לשם חובה (וי"ג לשם נדבה), ובזה יהיה הכל מתוקן שאותה שבביה"כ תהיה לעמוד בתפלה מתוך ד"ת, ויקרא ק"ש בעונתה ויסמוך גאולה לתפלה, ומה שמתפלל אותה הברכה כדי לסמוך גאולה לתפלה הוי כמו שמחדש דבר בתפלתו וא"צ לחדש בה דבר אחר. וכתב הקה"י שעיקר הגירסא שתפלה השניה לנדבה, שהרי מסביר תר"י שאינו צריך לחדש בו דבר. אבל עכ"פ מבואר ברבינו יונה שמשום שסומך גאול"ת נחשב כמו שחידש בו דבר, ואם איתא שאינו אלא מעלה בגאולה אין כאן "חידוש" בתפלה.

סמיכת גאולה לתפלה בערבית

עוד רצה להוכיח כן מדברי התוס' (ברכות ד, ב). דאיתא התם אמר רבי יוחנן איזהו בן העוה"ב זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית, וכתבו בתוס' שאנו שאומרים יראו עינינו ופסוקים אחרים אחר השכיבנו, הואיל ותקינו להו רבנן ה"ל כגאולה אריכתא, דתקינו לומר זה שבתוך כך יתפלל חבירו גם הוא ולא ילך מבהכ"נ עד שיגמור כל אחד תפלתו. וגם יש באותם פסוקים י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות דשמנה עשרה, ואגב שתקנו לומר אותם פסוקים תקנו לומר חתימה של יראו עינינו.

ומיהו בסדר רב עמרם פי' מה שאנו אומרים קדיש בין גאולה לתפלת ערבית לאשמעין דלא בעינן מסמך גאולה דערבית לתפלה, משום דתפלת ערבית רשות. התוס' חולקים עליו דא"כ ר' יוחנן דס"ל תפלת ערבית חובה חולק על רב דס"ל תפלת ערבית רשות, וקי"ל רב ור"י הלכה כר"י. ולכן כתבו שנכון להחמיר ולהזהר מלספר בינתיים. אבל א"כ קשיא הלכתא אהלכתא, דקיימא לן תפלת ערבית רשות, והכא פסקינן כר"י, אלא צ"ל דאפילו אי סובר ר"י כרב דאמר רשות היא מכל מקום מחייב לסמוך. ומסביר הנצי"ב (משיב דבר יב) שאע"פ שא"צ להתפלל תפלת ערבית, אבל אם התפלל צריך להתפלל כדבעי. אבל העיר הקה"י דתינח אם גדר סמיכת גאול"ת הוא דין בתפלה אז מובן שאם אתה מתפלל בתפלה באופן הכי טוב, ויש מעלה בתפלה שיהיה מיד אחרי גאולה, אבל אם נאמר שהוא דין בגאולה א"כ במעריב ע"כ שאין חיוב להסמך תפלה לגאולה, שהרי תפלת ערבית רשות, א"כ מה בכך שלקח על עצמו להתפלל, ודו"ק.

תפלה בישיבה

ומאידיך רצה הקה"י להוכיח כצד השני, דהנה הגמ' (ברכות ל, א) אומרת שמרימר ומר זוטרא הוו מכנפי בי עשרה בשבתא דרגלא ומצלו והדר נפקי לפרקא, רב אשי מצלי בהדי צבורא ביחיד מיושב, כי הוה אתי לביתיה הדר ומצלי מעומד. וכתב הרא"ש שעיקר התפלה היה מעומד, משום שאינו יוצא ידי"ח היכא שמתפלל בישיבה, וכן נפסק בשו"ע (או"ח צד, ט) וז"ל מי שהוכרח להתפלל מיושב, כשיוכל צריך לחזור ולהתפלל מעומד, ואינו צריך להוסיף בה דבר. אמנם המג"א (ס"ק יא) כתב דדוקא בתורת נדבה היה מתפלל רב אשי שנית, אבל תמה עליו הגרע"א דלפי מה דפסקינן לקמן (סי' ק"ז) דבשבת אינו יכול להתפלל נדבה נסתר זה, דהא הך עובדא בשבתא דריגלא הוה. ואם נאמר שס"ל להרא"ש שבאמת לא יצא ידי"ח כשהתפלל מיושב, וכל הסיבה שהתפלל מיושב אינו אלא כדי לסמוך גאול"ת, א"כ מוכח שאינו דין בתפלה, שהרי אינו יוצא ידי"ח תפלה, וע"כ שיש מעלה בגאולה שיתפלל מיד אח"כ.

השכיבנו כגאולה אריכתא

כבר הבאנו דברי התוס' שברכת השכיבנו אינו הפסק בין גאולה לתפלה משום דהוי כ"גאולה אריכתא", כמו בשחרית שתקנו להפסיק ב"אדני שפתי תפתח", ואמרינן בגמ' דהוי כתפלה אריכתא. ועי' ב"י (או"ח רלו) בשם ה"ר יונה הטעם דהשכיבנו כגאולה אריכתא דמא מפני שכשעבר השם לנגוף את מצרים היו מפחדים ומתפללים לשם יתברך שיקיים דברו שלא יתן המשחית לבוא אל בתיהם לנגוף, וכנגד אותה תפלה תקנו לומר השכיבנו הילכך מעין גאולה הוי.

יראו עינינו

כתב הטור (או"ח סימן רלו) ומה שנוהגין להפסיק בפסוקים ויראו עינינו וקדיש, לפי שבימים ראשונים היו בתי כנסיות שלהם בשדות והיו יראים להתאחר שם עד זמן תפלת ערבית, ותיקנו לומר פסוקים אלו שיש בהם י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות שיש בתפלת ערבית, ונפטרין בקדיש. ועתה שחזרו להתפלל ערבית בבתי כנסיות לא נתבטל מנהג הראשון, ומ"מ אין להפסיק בדברים אחרים. ויש מן הגדולים שנהגו שלא לאמרם. כתב רב נטרונאי מדברי חכמים אין אומרים בערב אלא שתים לפניה ושתים לאחריה, וכיון שהלכה כרב דאמר תפלת ערבית רשות תיקנו האחרונים שאחר שאמר שומר את עמו ישראל לעד שאומר פסוקים שיש בהם זמירות ושבח ולומר אחריהם ברכה ומפסיק בקדיש כלומר אסתיים תפלה הרוצה לצאת.

ועי' בב"י שהתוס' כתבו שאנו שאומרים יראו עינינו ופסוקים אחרים אחר השכיבנו, הואיל ותיקנו להו רבנן הו להו גאולה אריכתא, דתיקנו לומר זה שבתוך כך יתפלל חבירו גם הוא ולא ילך מבית הכנסת עד שיגמור כל אחד תפלתו. וגם יש באותם פסוקים שמונה עשרה הזכרות כנגד שמונה עשרה ברכות, ואגב שתיקנו לומר אותם פסוקים תקנו לומר חתימה של יראו עינינו.

שיטת הגר"א

כידוע מנהג א"י והספרדים שלא אומרים יראו עינינו, וז"ל מעשה רב (הלכות פסוקי דזמרה וקריאת שמע ותפלה אות סז) ברוך ה' לעולם אמן ואמן מדלג אם צריך לכך כדי להתפלל עם הצבור, ואינו אומר אחר התפלה כלל. והוא עצמו לא היה אומר כלל לא ברוך ה' כו', ולא "ושמרו" בשבת כדי לסמוך גאולה לתפלה, אבל הצבור שאצלו והש"ץ היו אומרים. וצ"ע אם חוששין שבאמירת יראו עינינו יש הפסק בין גאול"ת, איך אומרים קדיש.

שו"מ שדן בזה הערוה"ש (או"ח רלו), עי"ש שקדיש עיקרו הוא על הגאולה העתידה, שאז יתגדל ויתקדש שמו יתברך, ובפרט להאומרים "ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה", שזהו עיקר הגאולה, ולכן אפילו הספרדים שאין אומרים פסוקים אלו מ"מ קדיש אומרים, מפני שקדיש הוה עיקר הגאולה. ואע"פ שמתחלה נתקן הקדיש בשביל פסוקים אלו, הראיה שבשחרית ליכא קדיש אחר גאל ישראל, וא"כ הספרדים שלא נהגו בפסוקים אלו לא היה להם לומר קדיש ג"כ, מ"מ מפני קדושתו של הקדיש ומפני שהוא עיקר הגאולה נשאר הקדיש גם אצל הספרדים.

[ועי"ש שתמה על הרמב"ם, שבפ"א מק"ש וספ"ז מתפלה לא הזכיר רק שתי ברכות לאחר ק"ש, ובסדר התפלה הזכיר כל הפסוקים ויראו עינינו, ולא הזכיר מאין באה תקנה זו ואת הקדיש לא הזכיר כלל].

ממשיך הערוה"ש שלכן בשבתות ויו"ט לא נהגו לומר אלו הפסוקים, מפני שאין מתפללים י"ח ברכות, וגם בהם לא היתה היראה כל כך דשבת עצמו שומר את ישראל, וגם מפני שמקדימים אז זמן תפלה בעוד יום לא היו יראים הכל להשאר שם. ואף על פי שברכת אבות תקנו מפני המזיקים (סי' רס"ח) מ"מ בזה לא חששו, וגם חששו לטרחא דציבורא. ומ"מ הקדיש נשאר כבחול מפני הטעם שבארנו, שהקדיש הוה עיקר הגאולה.

והפסוקים שאומרים בשבת "ושמרו", וביו"ט "וידבר משה", ובר"ה "תקעו", וביוה"כ "כי ביום הזה", לא ידענו מתי נתקנו.

גאול"ת או תפלב"צ

עוד כתב הב"י שמי שנכנס לבית הכנסת ומצא ציבור שקראו את שמע ורוצים לעמוד בתפלה יתפלל עמהם ואח"כ יקרא את שמע עם ברכותיה, ואע"פ שאינו סומך גאולה לתפלה, מוטב שיתפלל עם הציבור ולא יסמוך, משיסמוך ויתפלל ביחיד. ולא מיבעיא לדעת רב עמרם ורב נטרונאי (שס"ל שאין חיוב לסמוך גאול"ת בערבית), אלא אפילו לדעת התוספות והרא"ש שכתבו שאין להפסיק בין גאולה לתפלה בדברים אחרים, כדי להתפלל עם הציבור שפיר דמי. והביא ראיה מתשובת רבינו האיי (אוצה"ג ברכות כז, ב) כמו שהובא בפסקי הרא"ש (פ"א סי' א), וז"ל באר"י עושים כן מתפללין של ערבית ואח"כ קורין את שמע בזמנה, ולא איכפת להו למיסמך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית, הרי לן דקר"ש בזמנה דהיינו בצאת הכוכבים עדיף ממיסמך גאולה לתפלה היכא דלא אפשר לצלויי. וא"כ אף אנו נאמר דתפלה עם הציבור עדיפא ממיסמך גאולה לתפלה, ואע"ג דבתפלת שחרית לא אמרינן הכי בתפלת ערבית דרשות היא מדינא לא חיישינן לסמיכת גאולה כולי האי. וכן כתב הרשב"א (ברכות ב, א) וז"ל ומה שהקשה רבינו תם מדקיימא לן כרבי יוחנן דאמר שצריך לסמוך גאולה לתפלה, אה"נ מדינא הכי הוי כשמתפלל שלא בבית הכנסת, א"נ כשהגיע זמן המקרא קודם שיתפלל תפלת הערב, הא לאו הכי מתפלל עם הציבור משום דתפלת הרבים עדיפא מסמיכת גאולה לתפלה של ערבית שהיא אינה חובה אלא רשות.

סמיכת גאולה לתפילה או תפילה בציבור

וכן נפסק בשו"ע (או"ח רלו, ג) שאם מצא צבור שקראו ק"ש ורוצים לעמוד בתפלה, יתפלל עמהם ואחר כך יקרא ק"ש עם ברכותיה. וכתב המשנ"ב (ס"ק יב) משום דתפלת הצבור עדיפא ממסמך גאולה לתפלה דערבית, **אבל כ"ז דוקא כשהוא משער שלא יוכל להשיג אח"כ מנין להתפלל עמהם, דאל"ה אין לו לבטל מצות סמיכת גאולה לתפלה.** ולפי"ז מי שנכנס ל"שטיבל", ורואה שהם התחילו שמו"ע אין לו שום היתר להתחיל עמהם, ולוותר על סמיכת גאולה לתפילה, שהרי אם יחכה כמה דקות יתחיל מנין חדש. ותפילה בציבור הוא זה שעדיף על סמיכת גאולה לתפילה של תפילת ערבית, **ולא מצינו שחוסר סבלנות לחכות עד מנין הבא, עדיף על מסמך גאולה לתפילה.**

הכרזה בין גאול"ת

עוד הביא הב"י בשם הרשב"א בתשובה (ח"א סי' רצג), שמה שמכריז שליח ציבור בין קדיש לתפלה דערבית ואומר ראש חדש אין מוחין בידו, שאין זה הפסק כיון שהוא צורך תפלה, והרי זה כטול ברוך (ברכות מ, א).

וכן נפסק בשו"ע (או"ח רלו, ב) וז"ל אין לספר בין גאולה דערבית לתפלה, ואף הנוהגין לומר י"ח פסוקים ויראו עינינו, אין להפסיק בין יראו עינינו לתפלה. ומיהו מה שמכריז ש"צ ראש חדש בין קדיש לתפלת ערבית לא הוי הפסק, כיון שהוא צורך התפלה. וכן יכול לומר "ברכו", להוציא מי שלא שמע, ולא הוי הפסק.

וכתב המשנ"ב דלאו דוקא לקרוא ולהכריז שהוא ר"ח שהוא דאורייתא, או להכריז טל ומטר

שאם יטעו צריך לחזור, אלא אפילו להכריז על הנסים שפיר דמי, ואע"ג שאם יטעו ג"כ אין צריך לחזור, מ"מ הוא צורך תפלה. ולפי"ז אין צורך בכל הדפיקות על הסטנדרים, והיה מספיק שאחד יכריז יעלה ויבא וזהו.

סמיכת גאול"ת בשבת

כתב הרמ"א (או"ח קיא, א) י"א הא דצריך לסמוך גאולה לתפלה, היינו דוקא בחול או ביו"ט, אבל בשבת א"צ. (פי' דטעמא דבעינן למסמך גאולה לתפלה, משום דכתיב יענך ה' ביום צרה (תהילים כ, א), וסמך ליה יהיו לרצון אמרי פי וגו' וגואלי (תהילים יט, טו), ושבת לאו זמן צרה. ולענ"ד נראה דמה שא"כ בי"ט, הוא משום שהם ימי הדין כדתנן במשנה (ר"ה פ"א מ"ב) בפסח על התבואה וכו'). וטוב להחמיר אם לא במקום שצריך לכך.

וכתב המשנ"ב (קיא, ט) היינו דמותר לענות איש"ר וקדושה וברכו בין גאולה לתפלה דשבת אף בשחרית. וכתב בבית"ל שאע"פ דהשע"ת כתב דלפי מה דמסיק השאג"א להלכה כדעת הב"י דאין לחלק לענין סמיכת גאולה לתפלה בין שבת לחול, א"כ תו אין להקל בזה, מ"מ אין להחמיר בזה אחרי דאפילו בחול יש מקילין בעניינת אלו בין גאולה לתפלה, יש לסמוך עכ"פ ע"ז לענין שבת.

ועי' בחידושי רע"א שמסתפק לענין שבת אם מצא צבור שקראו ק"ש ועומדין להתפלל אם מותר להתחיל להתפלל עמהם, ולפלא קצת שלא הביא שהל"ח והא"ר כתבו בפירוש להקל בזה ג"כ לדברי הרמ"א, ומשמע מניה דהוא ס"ל דאפילו לדברי הרמ"א אפשר דסמיכת גאולה לתפלה דשבת שחרית חמירא מערבית דחול, ולפי מאי דמסיק השאג"א דהלכה כדעת הב"י בודאי אין להקל בדין זה, ודברי השע"ת אמת ויציב לענין זה וגם אין המנהג להקל בזה.

וראיתי בפסקי תשובות (או"ח סימן קיא) שיתכן עוד נ"מ למעשה לענין סמיכת גאול"ת בשבת, והוא לגבי מי שהתחיל לומר כי שם ה' אקרא בשחרית וערבית, שביום חול נחלקו הדעות אם יסיים הבו גודל וכו', או יפסיק מיד ויאמר ה' שפתי תפתח וכו', ובשבת שענין סמיכת גאולה לתפלה קיל טפי, שפיר יוכל לסיים מה שהתחיל.